

Sajti Emléke: A háború előtti évek -
a szélsőjobboldali előretörés 1936-1939

A politikai erőviszonyok alakulása

A bethleni hatalmi erőegyensúly elleni Gömbös-féle támadás már 1936 tavaszán megtört a hagyományos uralkodó elit "alkotmányvédő" fellépésén, amely - a gazdaság konszolidációjával párhuzamosan - egyre határozottabban fordult szembe a gyors és látványos jobboldali radikalizálódással. Gömbös miniszterelnökségének évei azonban elegendőnek bizonyultak arra, hogy a fasizmus, különösen a hitleri Németország nemzetközi előretörésével is összefüggésben a hatalmi viszonyokban jelentős erőeltolódás menjen végbe a dzsentri - katonatiszti csoportok javára, amelyek a belpolitikában a diktatórikus, szélsőjobboldali törekvések hordozói, a külpolitikában pedig a fasiszta Németországgal való szövetség szószólói voltak.

A 30-as évek második felétől Magyarország belpolitikájában egy sajátos, egyben a közép-kelet-európai folyamatokhoz szorosan kötődő törvényszerűség figyelhető meg. A hagyományos uralkodó osztályok - arisztokrácia, nagytőkések, nagybirtokosok - "rendszervédő reflexei" újra és újra feléledtek, igyekeztek gátat vetni a 20-as években létrejött ellenforradalmi rendszer hatalmi-politikai struktúrája ellen szélsőjobboldalról indított támadásoknak, a diktatórikus törekvéseknek, hogy aztán engedményt engedmény után téve, saját politikájuk is egyre inkább jobbfelé tolódjon. Ez figyelhető meg a háború előtti években a Darányi-Imrédy-, illetve a Teleki-kormányok politikájában, különösen az Anschluss és az első bécsi döntés után. 1

Szeged, mint az ellenforradalmi gondolat bölcsője, mint az ország egyik legnagyobb városa, regionális központ és határváros, gazdasági struktúrája, társadalmi összetétele miatt sajátos helyet foglalt el ebben a folyamatban, bár e sajátosságokkal együtt is hiven tükrözte az országos politikai erők mozgását. Ismeretes, hogy az ellenforradalmi Horthy-rendszer politikai-közigazgatási felépítése erősen centralizált volt, s ez meglehetősen szűkre szabta a helyi politikai erők mozgásterét. Ugyanakkor a törvényhatósági városi jog - elsősorban a várospolitikában - lehetővé tette a helyi politikai élet önállóbb színeinek érvényesülését is.

A kormánypárt politikailag aktív csoportja - elsősorban Imecs György főispán, a NEP szegedi szervezetének vezetője, és Shvoy Kálmán támogatták az új miniszterelnök, Darányi Kálmán arra irányuló törekvését, hogy helyreállítsa a politikai erők felforult egyensúlyát. Ez egyúttal azt jelentette, hogy a városban átmenetileg a kormánypárt konzervatív, "alkotmányvédő" irányzata erősödött meg, Shvoy országgyűlési képviselő pedig vezető szerepet játszott a NEP-en belül 1936 tavaszán kialakult centrum létrehozásában, amely igyekezett elejét venni a párton belüli szélsőjobboldal hegemoniájának.²

Imecs Darányi 1937 áprilisi szegedi látogatása alkalmával nem véletlenül hangsúlyozta: "Szeged város közönsége mindig megértéssel volt olyan politikai irányzat iránt, amely az országban lévő különböző erőket összetömörítve akarja megvalósítani az egyedül helyes magyar, népi, szociális politikát."³

A NEP-en belüli irányzatok helyi átrendeződésére utal a Gumbös mellett túlságosan is elkötelezett dr Széchenyi István ~~el~~mondása a helyi kormánypárti erők éléről és Imecs főtitkári kinevezése.

A kormánypárt jobbratolódása következtében azonban 1938/39-re a kormánypárt jobboldalán elhelyezkedő, s némi megszorítással az ún. agrárcsoporttal rokonitható szegedi politikusok ismét nagyobb szerepet kaptak a város politikai életében. Ezt jelzi egyrészt Széchenyi országmozgósítási kormánybiztosi kinevezése, illetve dr. Tukats Sándor egyetemi tanár főispáni kinevezése 1939 március végén.

Tukats kinevezését valamennyi politikai párt, erő várakozással fogadta. A liberális, németellenes nézeteiről ismert Pálffy polgármester az új főispán beiktatása alkalmával mondott beszédében a Tukats család városért tett gesztusait méltatta, kiemelte, hogy személyében először került a főispáni székbe helybeli politikus, s a városi autonómia teljes tiszteletben tartását kérte Tukatstól. Reményét fejezte ki, hogy "ami speciális magyar viszonyainkra egyáltalán nem, vagy nem jól alkalmazható külföldi totalisztikus és diktatórikus eszméáramlatok végre elviharzanak felettünk". A Rassay-párt, de a szociáldemokraták is "toleráns várakozással" tekintettek működése elé, de a szélsőjobboldal is olyan politikusként tartotta számon, mint aki remélhetőleg "friss levegőt visz a közéletbe".⁴

Tukats beiktatása alkalmával elmondott beszédében először is visszautasította a személye elleni névtelen támadá-

sokat - amely mögött minden valószínűség szerint Shvoy állt, s nélkülözötte a politikai ellentétekre visszavezethető motívumokat. Az előző kormányok által meghirdetett reformpolitika és az alkotmányosság feltétlen hívének vallotta magát, s a város gazdasági, valamint az egyetem "vitális érdekeinek" szolgálatát ígérte. Állást foglalt mind a bal-, mind pedig a szélsőjobboldal irányából jövő "rendbontási kísérletek" kiméretlen szigorral történő elfojtása mellett. A főispán tehát - szokás szerint - az adott, jelen esetben a Teleki-kormány politikájának helyi érvényre juttatását, a városi önkormányzat számára pedig - elődjénél hangsúlyosabban - Szeged érdekeinek szolgálatát ígérte. Tukats ugyanakkor mindvégig posszibilis maradt mind a "kormány-jobboldal", mind pedig a kormánypárton kívüli szélsőjobboldal számára, s a második világháború éveiben is hűen szolgált az egyre inkább jobbra tolódó kormánypolitikát.

A NEP-en belül lényegesen gyengébb, de márcsak az országos politikai mozgások miatt sem elhanyagolható csoportot alkotott a szélsőjobboldal, amelynek fő képviselői dr Meskó Zoltán nyugalmazott orvostábornok és vitéz Gárgyán Imre borke-reskedő, a MOVE szegedi elnöke voltak. A törvényhatósági bizottságban csoportjukhoz egy szűkebb kör, mintegy 10-15 fő tartozott. E csoport tevékenységét felélénkítette az Imrédy-féle MÉM, illetve MÉP szervezése, amely elsősorban a köztisztviselők körében folyt nagy erővel, de viszonylag csekély eredménnyel.

A NEP-en belüli konzervatív - jobboldali, az országos politikában főként Bethlen István nevével fémjelzett irányzat

helyi erőire - amelyhez Pálffy polgármestert, Back Bernát felsőházi tagot, Rainer Ferencet, az Iparkamara és Ipartestület egyik vezetőjét, dr Tonelli Sándort, az Iparkamara főtitkárát, stb. sorolhatjuk - nemcsak a kormánypárt fokozatos jobbratolódása mért csapást, de Szegeden a zsidó-törvények is gyengítették e csoport befolyását.

A kormánypárt tehát /NEP, illetve MÉP/ Szegeden sem volt egységes, az egyes csoportok közötti kontúrok azonban kevésbé voltak élesek, s gyakran személyi-hatalmi torzsalkodások formájában jutottak felszínre. A helyi kormánypárton belüli villogások a város egyik legellentmondásosabb politikai figurája, Shvoy Kálmán országgyűlési képviselő, kormánypárti disszidens körül gyűrűztek. A belső pártharcokat tükrözték Szeged felsőházi képviselőjének megválasztása körüli harcok is 1937 decemberében. A két jelölt a konzervatív - jobboldali Back Bernát és a tőle jobbra álló Winkler Elemér volt. A szavazás eredménye azt mutatja, hogy a törvényhatósági bizottságban az előbbi támogató csoport volt többségben.⁵ A NEP-en belüli ellentétekre utal a Kereszténypárt szegedi zászlóbontása is 1937. március 7-én, illetve a városi kultúrthanácsnok megválasztása körül kibontakozó csatározások. A centrumtól időközben jobbra csúszott Schvoy és a NEP jobboldala a polgármester fia, Pálffy György ellen lépett fel, míg a párt mérsékeltebb szárnya és a liberális Rassay-féle párt törvényhatósági bizottsági tagjai Pálffy mellett szavaztak.⁶

A szegedi politikai pártok, elsősorban a NEP, a Polgári Szabadság Párt, a rövid életű Kereszténypárt, valamint a Kis-

gazda Párt között igen éles harc bontakozott ki a város környéki tanyák megnyeréséért. A NEP például megakadályozta a Keresztőnpárt gyűléseinek megtartását, még azon az áron is, hogy közben szemet húnyt a nyilasok tanyai szervezkedése előtt.⁴ Különösen nagy visszhangot váltott ki a város politikai életében az a hír, hogy 1937 júliusában Back Károly vezetésével sok tanyai gazda, kiválva a NEP-ből, kísérletet tett a Kisgazda Párt helyi szervezetének megalakítására. Dr Pártos Ernő, a Rassay vezette párt szegedi főtitkára így nyilatkozott az Ugyről: a Kisgazda Párt zászlóbontása azért nem időszerű, mivel az főként nem a NEP-et gyengítő, hanem "az ellenzéki komoly és értékes erők szétforgácsolódásához vezet". Back lépése annál is furesább, folytatta, mivel a Polgári Szabadság Párt együtt halad Eckhardddal a diktatórikus törekvések ellen, az alkotmány védelméért, a titkos választójog bevezetéséért - a Kisgazda Párt most "azokon a sáncokon akarja a zászlót kitűzni, amelyen belül egy másik, ugyancsak nemzeti és polgári alapon álló ellenzéki párt évtizedek óta hűségesen őrködik az alkotmányosság, a közéleti tisztesség fölött és kitartóan küzd a politikai és gazdasági szabadságért".⁸ De nemcsak Pártosék féltették nehezen megszerzett tanyai szavazóikat. Sjhvoy, akinek éppen ebben az időben párjbajig fajult személyes ellentétei voltak Back Károllyal, egyenesen azzal a hangzatos szóval utasította el az új párt alakítására tett lépéseket, hogy "a nemzeti alapon álló jobboldalnak a megbontása a tanyai világ érdekei ellen van".⁹ 1937 nyarán sikerült megakadályozni a Kisgazda Párt szegedi zászlóbontását, de két évvel később

éppen S(h)voy volt az, aki a választások előtt csatlakozott a FGP-hoz és a párt színeiben jelöltette magát.

A szélsőjobboldalt jobbról előzni próbáló Imrédy által életre hívott Magyar Élet Mozgalom - elsősorban a mozgalomban rejülő totalitárius kísérletek miatt - Szegeden a kormánypárt szűk szélsőjobboldalán keltett nagyobb reményeket és fokozta annak politikai aktivitását. De mivel a kormánypárton belüli szélsőjobb hatása a városban viszonylag szűk, politikailag kevésbé aktív középrétegekre terjedt ki, így a mozgalom beindítását, a köztisztviselők bevonásával igyekeztek megoldani.

A "szegedi gondolat" fajvédő szélsőjobboldal felé történő mozgását, az ún. úri fasiszta /Gömbös-Imrédy vonal/ irányzat szegedi jelenlétét leginkább látványos formában - sokszor országos hullámokat is kiváltva - az egyetemisták bajtársi egyesületei, főként a Turul Szövetség és az Emericana reprezentálták. 1937 telén - tavaszán ezek az egyesületek - a nyilasok mellett - antiszemita zavargásokat szerveztek, botrányt okoztak az 1937. március 15-i ünnepségen, amelyet Erdélyi rektor és Buócz Béla rendőrfőkapitány helyettes erélyes fellépése csillapított le.¹⁰ Ugynevezett 12 pontjukban, amelyet a Márciusi Front ellenprogramjának szántak, szociális helyzetük, elhelyezkedési lehetőségeik javítását a numerus clausus szigorú betartásával, s a zsidó származású hallgatók felvételének teljes felfüggesztésével vélték megoldhatónak.¹¹ Ugyancsak az említett egyesületek szervezték a városban 1938. november 24-én a megingott pozíciói miatt lemondott Imrédy melletti tüntetést. A Dóm téren gyülekező mintegy 3-400 tüntető az

Imrédy feltétlen hívének számító Hunyadi-Vas Gergely képviselőt is őltette, és kifejezte nemtetszését Sjhvoy disszidálása miatt.¹² /

Az ellenzéki Polgári Szabadság Párt ebben az időben rohamosan veszítette el a 30-as évek közepén megszilárdított helyi pozícióit és a város politikai életében is egyre inkább defenzívába szorult. Ez társadalmi bázisának fokozatos leszűkülésében, tanyai támogatóinak elvesztésében nyilvánult meg, de a legsúlyosabb csapást a zsidótörvények, főleg a második zsidótörvény mérte rájuk. A Rassay-féle párt támogatói Szegeden is elsősorban a zsidó közép- és kispolgárok, kereskedők, valamint a liberális értelmiség volt, s szoros kötelékek fűzték a politikailag igen aktív zsidó hitközséghez is. S bár a pártnak nem volt átfogó demokratikus politikai programja, alkotmányvédő, antiszemitizmust elutasító állásfoglalásai a fasizmus és a jobboldal általános előretörésének idején jelentős mértékben felértékelődtek. Szeged politikai életében játszott szerepét fokozta a Délmagyarország c. lapra gyakorolt hatása, amely még azután is sokat megőrzött demokratikus liberális színezetéből, amikor 1939-ben megszűnt hivatalosan is Rassay-párti lappal lenni. A párt Szegeden is éles harcot folytatott a diktatórikus törekvések ellen, amely a 30-as évek második felében egybeesett a városi önkormányzat védelméért, s a tanyai közigazgatás reformjáért a belügyminisztériummal vívott küzdelemmel. Bátran kiállt a zsidótörvények ellen is. Rassay Károly, Szeged országgyűlési képviselője már 1937-ben, Alsótanyán elhangzott beszédében figyelmeztetett: "lelkiismeretlen és bűnös

politikának tartom a magyar élet összes problémáit beleszorítani az >üsd a zsidót< jelszóba." ¹³ [Rassay, úgy véljük, azért reménykedhetett szavai hatásában, mivel Szeged környékén egyáltalán nem volt zsidó nagybirtok, 42 zsidó földtulajdonos összesen mintegy 330 kataszteri holdat birtokolt. ¹⁴]

A szegedi ügyvédi kamara, amelynek tagjai között a párt jelentős befolyással rendelkezett, 1938. március 25-i közgyűlésén - dr. Lehel Pál kamarai főügyész javaslatára - elítélte az ún. zártszám /numerus clausus/ tervezett bevezetését. Mint Lehel mondta: "ez ellenkezik az ügyvédség szellemével, amelynek hivatása az emberi szabadságjogok hirdetése és védelme." ¹⁵ [A második zsidótörvény után a kamarából kizárt tagok /20 fő/ helyére történő választás alkalmával dr. Széll Gyula a következő szavakkal búcsúztatta volt kollégáikat: "a szegedi ügyvédi kamara tagjai zsidó kartársaikat egyéniségük, jellemük és hazafiságuk szerint becsülte eddig is, és eszerint becsüli ezután is." ¹⁶]

Pap Róbert, a párt akkori vezetőjének kezdeményezésére a szegedi zsidó hitközség a következő határozatban ítélte el a második zsidótörvény javaslatot: "Ez a javaslat szöges ellentétben áll a nemzet legnagyobbjai: Széchenyi, Kossuth, Deák által hirdetett elvekkel, ellentétben áll az alkotmány alappilléreit képező szabadság és egyenlőség elvével." ¹⁷ [

A második zsidótörvény érintette a párt várospolitikára gyakorolt hatását is, mivel csökkentette a virilis jogú törvényhatósági bizottsági tagjai számát. ¹⁸ [Ez növelte a városvezetésben a jobbfelé mozduló kormánypárt helyi erőinek súlyát, befolyását, s így módon Szegeden egy olyan ellenzéki párt vá-

rospolitikára gyakorolt hatása halványult el, amelyet - mint Bóly polgármester több alkalommal is hangsúlyozta - "a komoly és fontosabb városi közügyek előbbrevitelénél mindig ott lehetett magunk mellett találni." ¹⁹]

Az 1930-as években született meg, s az évtized második felében erősödött meg Szegeden is a kormánypárton kívüli szélsőjobboldal. Jobboldali radikalizmusuk, antiszemizmusuk, szociális demagógiájuk elsősorban a város kispolgári, értelmiségi rétegeire, valamint a Szeged környéki földek elmaradott birtokosaira, a parasztság szegényebb rétegeire gyakorolt elsősorban hatást. Politikailag leghangosabb osztagaik az egyetemisták köréből kerültek ki. ²⁰]

A Festetics vezette Nemzeti Szocialista Párt 1936. április 19-én bontott zászlót Szegeden. Ezen a gyűlésen részt vett Festetics gróf és Meskó Zoltán is. Céljuk az volt, hogy Debrecen után - éppen a város és környékének jelentős agrár-népessége miatt - a városban építsék ki alföldi centrumukat. Vezérük hamarosan a szélsőjobboldali Szegedi Új Nemzedék munkatársa, Fehér István újságíró lett. Politikai befolyásukat jóval meghaladó látványos, gyakran botrányos akciók utaltak jelenlétükre. Így például Fehér nyilvánosan, a városháza folyosóján támadta meg dr. Fábrián Bóla országgyűlési képviselőt, aki az Antibolsevista Comité megbízásából a zsidó hitközségben tartott előadást a "bolsevista" veszedelemről. Mikor Pap Róbert a városi kisgyűlésen szóvá tette az esetet, Imecs főispán ugyan kijelentette, hogy amíg ő a helyén van, "addig itt eredményes kilengés nem történhet", de azt is hozzátette, hogy

az eset "egyéni akció" volt, s így különösebb következménye sem lett.²¹ Hasonló inzultus érte egy évvel később az utcán Ligeti Jenőt, a Délmagyarország igazgatóját.

A Festetics-féle nyilas párt viszonylagos megerősödését jelezték az 1937 februári, az egyetemen lezajlott antiszemita zavargások, nyilas mozgolódások. Erdélyi László rektor a nemzetiszocialista izgatást elsősorban azért ítélte el, mivel ezek a fiatalok, úgy mond, "beállnak abba a szervezetbe is, amelyet Moszkva keze irányít", a tüntetések pedig alkalmat kínálnak arra, hogy "a román diákok százszoros tüntetést indítsanak a magyarok ellen" /!/.²² П

1937 folyamán egy kisebb csoport kivált a Festetics-párt helyi szervezetéből és Szálasihoz csatlakozott, tevékenységüket azonban 1938 februárjában itt is betiltották.

A nyilasmozgalom fellendülésére a városban is országos előretörésükkel párhuzamosan, 1938-ban került sor, amelynek egyik fontos tényezője a különféle nyilas csoportok, pártok egyesülése és "szalonképesebbé" válása volt. Ezt jelezte az újjáalakult, Hubai vezette Magyar Nemzeti Szocialista Párt - Hungarista Mozgalom helyi megjelenése is, ami Szegeden is együtt járt zömmel agrár, tanyai bázisuk bővülésével, főként közép-osztálybeli, értelmiségi, kispolgári, lumpen elemekkel. Vezetői között találjuk Ónody /Altmann/ Kálmán garázstulajdonost, dr Göllner Lajos egyetemi tanárt, dr Pataky Dezső orvost, stb. S bár a fővárossal ellentétben a Hungarista Mozgalom nem tudott valamelyest is jelentősebb munkásrétegeket magamögé állítani, propagandájában igyekezett maximálisan kihasz-

nálni néhány renegát szociáldemokrata munkás átállását /Haitzinger József, Vetró Ferenc, Gyólai János/. Az egyetomisták között egy szűk, de hangos csoport támogatta tevékenységüket.²³

Antiszemita, antikapitalista, liberalizmus - ,demokrácia - és szocialista-ellenes rüpiratok terjesztésén, zsidó kereskedők megfélemlítésén túl 1938-ban már elég erősnek érezték magukat ahhoz, hogy várospolitikai kérdésekben is hallassák hangjukat, "nemzetiszocialista városházát" követeljenek és lapot adjanak ki. Éles támadásokat intéztek a Délmagyarország, a polgármester, a kormánypárt helyi képviselői ellen, s útszéli hangon támadták a szociáldemokratákat. Lapjuk, a Nyilasroham új alkalommal, a Nyilasharc egyszer jelent meg, s viszonylag rövid életű volt a Nemzetőr is.²⁴ Aktivitásuk fokozódását mutatja, hogy több párthelyiséget nyitottak, s nem csak a városban, de a tanyákon is. Legjelentősebb megmozdulásuk az 1938. június 16-án, mintegy másfél ezer ember megmozgató kisteleki főterületi tagértekezlet volt.

A szélsőjobboldal legszűkebb hatást kiváltó csoportja a Kalló János - Rajnis Ferenc-főle Nemzeti Front helyi körzetvezetősége volt, Csornák Ernő vezetésével, amely elsősorban értelmiségi rétegekre igyekezett támaszkodni.²⁵

A helyi hatalmi tényezők szélsőjobboddallal kapcsolatos politikája lényegében meggyezett a kormány magatartásával. Szélsőséges, "útszéli" jobboddaliságuk idegenkedést, tartózkodást, sőt félelmet váltott ki, amely elnéző magatartással, lehetséges hatásuk alábecsülésével párosult. A betiltásukkal kapcsolatos intézkedéseket a főispán inkább csak korrekt hiva-

talnokhoz méltóan hajtott végre, pedig 1939 elején már a Kormánypárt helyi pozícióit is veszélyeztették. A Magyar Nemzeti Szocialista Párt - Hungarista Mozgalom és a Hungarista Párt betiltására vonatkozó 1939 februári kormányrendelet szegedi végrehajtása kapcsán Imecs a következőket jelentette a belügyminiszternek: "sem a párthelységben, sem pedig a vezetőségi tagoknál végzett házkutatások során semmiféle iratot, vagy értéket nem találtak. Nyoma volt annak, hogy sok iratot elégettek, s a párttagok nyíltan meg is mondták, ... mindent megsemmisítettek. ... Az itteni szervezetből a kapitányság internálni senkit sem kíván. ... a betiltás fogantatása minden zavaró incidens nélkül, a legsimábban történt." ^{n 26} 7

A második világháború előtti években tehát a szélsőjobboldal - a korlátozó intézkedések mellett is - mind politikailag, mind szervezetenként megerősödött, de komolyan itt sem veszélyeztette az ugyancsak jobbfelé mozduló kormánypárti erők hagyományosan erős pozícióit. Átmeneti sikereik ugyanakkor elégségesnek bizonyultak arra, hogy az országban végbemenő erőátcsoportosulásokkal párhuzamosan előkészítsék az 1939-es országgyűlési választásokon bekövetkező előretörésüket.

A munkásmozgalom helyzete és küzdelmei

A fent említett általánosabb politikai folyamatok természetesen nem maradtak hatás nélkül a munkásmozgalom helyzetére sem. Az MSZDP és a szakszervezetek Szegeden is egyre nehezebb feltételek között küzdöttek céljaikért, sőt pusztán fennmaradásukért.

A kormánypolitika társadalmi bázisának kiszélesítése, ^(a gyár- és ipari munkások körében) a szélsőjobboldal szociális demagógiájának ellensúlyozása, s nem utolsósorban a munkásosztály "keresztény-nemzeti gondolathoz" történő visszavezetése érdekében a Darányi-kormány törvénybe iktatta a nyolcórás munkaidőt, a minimális béreket, a fizetési szabadságot, később pedig a családi pótlék gyár- és bányaiiparban történő bevezetésére is sor került.

E szociálpolitikai intézkedések - számos korlátozás és szűkítés mellett is - a munkaadók ellenállásába ütköztek, akik minden eszközt igyekeztek megragadni annak érdekében, hogy a törvényekből a lehető legkevesebb valósuljon meg. A munkásmozgalom - elsősorban a változatlanul baloldali vezetésű építő és bányász szakszervezet helyi csoportjai - Szegeden is harcba indult a törvények minél teljesebb megvalósulásáért és kiszélesítéséért. Így elsősorban 1936/37-ben ismét fellendültek a városban a bérmozgalmak.²⁷

A szegedi építőipari munkások akcióinak jelentős része a 8 órás munkaidő bevezetésére, a túlóra pótlékok kifizetésére irányult. A kormány ugyanis, arra hivatkozva, hogy az építőipar időnyjellegű, erre az iparágra nem terjesztette ki a törvény hatályát, így az építő munkások munkaideje továbbra is 10-11 óra maradt. Ezért szervezett sztrájkot a NEMOSZ helyi csoportja például a Fischer és Fiai kőfaragó cég munkásai között. A munkaadók a sztrájkot kecskenéti munkások segítségével próbálták letörni, Ladvánszkyéknak azonban ezt sikerült megakadályozni, sőt, a kecskenéti kőfaragók 4 órás szimpátia-sztrájkba léptek.²⁸

A MÁMO SZ országos vezetősége 1937. szeptember 16-ra általános építőipari sztrájkot hirdetett a 8 órás munkanap bevezetése érdekében, s egyúttal ily módon is tiltakozni kívántak az egyesülési és gyülekezési szabadság korlátozása, valamint az erősödő szélsőjobboldali támadások ellen. Ehhez a demonstratív munkabeszüntetéshez Szegeden mintegy 800 építőmunkás csatlakozott. A sztrájk alkalmával röpcédulát adtak ki, amely tükrözte az akció fentebb jelzett gazdasági és politikai célkitűzéseit. A rendőrség elkobozta a röpcédulákat, s terjesztőit - Bozóky Józsefet, Ladvánszky Józsefet, Rózsa Mihályt és Szabó Istvánt előállította.²⁹

A 48 órás munkahét^{be} vezetése a szegedi bőriparban - más iparágakra gyakorolt hatásával ellentétben - jelentős keresetcsökkenéshez vezetett. A Grácia cipőgyárban például a munkások heti bére 10-12 P-ről 8-10 P-re csökkent, ami abból adódott, hogy a darabbért nem igazították a lerövidült munkaidőhöz. 1936 augusztusában mintegy 70 cipőipari munkás sztrájkolt emiatt.³⁰ Az akciót Zsurkó János, a gyár tulajdonosa, ezúttal is elbocsátásokkal torolta meg. Szappanos Lajos pedig, a bőripari szakszervezet helyi csoportjának elnöke, 1937 őszén kénytelen volt elhagyni a várost, mert sehol nem kapott állást.³¹

A minimális bérek kapcsán 1936 elején indított mozgalmak az év második felében, 1937-ben tovább folytatódtak, s új lendületet kaptak. Az MSZDP és a szakszervezet kezdeményezései a Grácia cipőgyárra összpontosultak, mivel itt voltak legalacsonyabbak a bérek. Félő volt, hogy a munkaadónak sikerül azo-

kat az említett alacsony szinten stabilizálni, ami kedvezőtlenül befolyásolta volna a többi cipőgyár bérszínvonalát is. Ez történt lényegében a Pátria cipőgyárban, ahol különböző manőverekkel próbálták meg leszorítani a minimális béreknél magasabb fizetéseket. Mivel a munkaadók és a szakszervezet tárgyalásai eredménytelenek maradtak, ennek a gyárnak a munkásai is sztrájkba léptek.³² Hubai János, a bőripari szakszervezet országos titkára Lájer Dezsőhöz intézett levelében sajnálkozását fejezte ki, amiért csak sztrájkokkal értek el eredményt, s "bizalmasan" közölte a szegedi titkárral, hogy "az iparügyi miniszter a rendelet kiadásával nagy sztrájkok bekövetkezésétől félt és rendkívül félve adta ki a rendeletet és megnyugtatót kért tőlünk, hogy a rendelet kiadásakor nem fog felfordulás a szakmában bekövetkezni." Végül reményét fejezte ki, hogy Lájer "közismert tapintatával" mielőbb le tudja zárni a vitás kérdéseket.³³

[Lájer öt alkalommal tárgyalt a munkásokkal és a bizalmiakkal Hubai levelének szellemében, mire sikerült őket a munka felvételére bírni, s így az akciót csendes mederbe terelni.

A bőripari szakszervezet helyi csoportjának harcosabb fellépését nemcsak a munkáltatók megtorló akciói és a Központi Vezetőség óvatos magatartása akadályozta. Ők kerültek legelőször szembe - éppen a Grácia cipőgyárban - a keresztény és magyar új szociális rend jelszavával fellépő katolikus szervezkedéssel, amely nem sokkal később a Hivatásszervezet nevet vette fel.³⁴

1936. november 26-án szintén a minimális bérek igazságtalanságai miatt lépett sztrájkba a Pick szalámigyár 200 munkása. A gyárban úgy próbálták lejebb szorítani a béreket, hogy a munkásokat nem a megfelelő bérkategóriába sorolták: így például a szakmunkásnak számító csontozóknak napszámos bért fizettek, 30 szakmunkást pedig elbocsátottak és helyükre alacsonyabb bérért szakképzetleneket vettek fel. Pick emel^ett igyekezett megosztani a munkásokat, "egyéni beszélgetéseket" folytatva velük. A sztrájk azonban sikerrel járt és 10-15 %-os béremelést harcoltak ki. A sztrájk sikerének hatására a szalámigyárban is megalakult a szakszervezeti csoport.³⁵

Az évekre elhúzódó végrehajtásra utal a téglagyári munkások esete. A szegediek és hódmezővásárhelyiek 1936-ban közös beadványban kérték az iparügyi minisztertől, hogy a rendelet hatályát rájuk is terjesszék ki, de választ még 1939-ben sem kaptak. Igaz, időközben megtörtént a téglagyári dolgozók legkisebb bérének megállapítása, de ekkor a munkaadók fellebezték meg az általuk túl magasnak tartott béreket, s ez módot nyújtott arra, hogy egy időre kibújjanak a törvény végrehajtása elől.³⁶

A legkisebb bérek kapcsán a vidéki munkásság külön is sérelmezte, hogy a fővárosban minden iparágban és szakmában többet fizettek, sőt az egyes vidéki körzetek minimális bérei is eltértek egymástól. Ehhez kapcsolódott Szegeden a szervezettségét, eredményességét, de hatását tekintve is legnagyobb sztrájk, amelyet 1937 júliusában a MÁMOSZ helyi csoportja szervezett.³⁷

A sztrájkot közvetlenül az váltotta ki, hogy a budapesti és pécsi 62-68 filléres szakmunkás bérek helyett Szegeden 44-54 fillérben állapították meg a legkisebb órabéreket. A munkaadókkal folytatott többhetes tárgyalások eredménytelenek maradtak. A szakszervezet egységesen, valamennyi munkásra - tehát a segéd- és női munkásokra is - érvényes béremelést akart kiharcolni, a munkaadók viszont csak a szakmunkások bérének korrekciójára hajlottak. Komoly vita tárgyát képezte az emelés mértéke is: a szakszervezet 20 %-ot követelt, a munkaadók viszont legfeljebb 5 %-ig akartak elmenni.

Ilyen előzmények után, július 17-én robbant ki a három napos sztrájk, amelyhez a szegedi építőmunkások döntő többsége, mintegy 600-an csatlakoztak. Egyedül a Dóm téri építkezésen dolgozók folytatták a munkát, mivel ott, tekintettel a munka sürgősségére, teljesítették követeléseiket. 33 tagú sztrájkbizottságot választottak, amely összefogta a szétszórta munkahelyek sztrájkolóit, egyeztetve követeléseiket. Másnap maga a polgármester telefonált az iparügyi minisztériumba, sürgetve a bérmegállapító bizottság leutazását. S bár Lajer "erősen erőltetettnek" tartotta a sztrájk kirobbantását, az eredmények éppen az ellenkezőjét bizonyítják. Jelentős, 6 filléres emelést sikerült elérniük, bár az új bérek még mindig nem érték el a budapestit, s nem sikerült a férfi és női segédmunkások számára sem azonos minimális béreket kiharcolni. Embélyesre méltó az is, hogy a munkaadók kötelezettséget vállaltak, hogy senkit nem bocsátanak el a sztrájkban való részvételért. A munkabeszüntetést követő gyűlésen Szakasits Árpád,

a MÉMOSZ elnöke elismerő szavakkal méltatta a munkások sztrájk alatti egységét, kitartását, amely szerepet játszott a már említett egynapos szeptemberi országos építősztrájk meghirdetésében.

A sztrájk azonban nem múlt el következmények nélkül. Ladvánszky Józsefet egy sztrájktró elleni fellépése miatt a szegedi ítélőtábla 4 hónapi fogházra ítélte, amelyet a kúria 2 hónapra mérsékel, társait, Mucsi Ferencet és Ferenczi Pált pedig kisebb börtönbüntetésre ³⁸ ~~7~~ ⁷

1938/39-ben Szegeden is a bérmozgalmak apályát figyelhetjük meg, amely ^{gyári program bevezetése, lakosság} a szociális intézkedések átmeneti, rövid távon érezhető pozitív hatásával hozható összefüggésbe.

A minimális bérek bevezetése például Szegeden az egy munkásra eső évi átlagkereset növekedését eredményezte. Ez 1937-ben 805 P volt, 1938-ban viszont már 849 P. ³⁹ Az emelkedés döntő módon a textilipari bérek alakulásából származott, ez volt ugyanis az az iparág, ahol a minimális bérek bevezetése országosan is a bérek emelkedését eredményezte. Mint ismeretes, a város munkásainak jelentős része, 46 %-a dolgozott a textiliparban. A szegedi átlagbérek ugyanakkor még így is jóval alatta maradtak nemcsak a fővárosban, de a nagyobb vidéki városokban 1938-ban kifizetett átlagbéreknek. Budapesten ez 1380 P, Pécsen 1138 P, Győrött 1067 P, Debrecenben pedig 954 P volt, a szegedi, már említett 849 P-vel szemben. ⁴⁰ Ez a jelentős eltérés azonban nem elsősorban azzal hozható összefüggésbe, hogy a bérek alsó határát eltérő módon alakították ki az ország egyes körzeteiben, hanem mindenekelőtt a város

ipari struktúrájából és a munkásozttály összetételéből fakadt. A nehézipar hiánya, a textil- és élelmiszeripar túlsúlya, a kisipari jelleg alapvető módon befolyásolta a bérek ilyenén alakulását.

Az említett szociálpolitikai intézkedések azonban nagyon is viszonylagos módon és igen rövid ideig érintették a munkásozttály helyzetét. Egyrészt a minimális bérek béremelő hatását a háború kitörése után felgyorsuló árcelkelkedések jórészt megsemmisítették, 1939 szeptemberében pedig a Teleki-kormány felfüggesztette a 48 órás munkahétről és a fizetéses szabadságról szóló törvény hatályát. Ez utóbbi egyébként is igen szűk munkásrétegeket érintett.

Szegeden például a nyolcórás munkaidő, valamint a legkisebb bérek betartását ellenőrző bizottság csak 1939 áprilisában alakult meg, s szeptemberben már beszüntette munkáját. A háború kiszólesedésével párhuzamosan több szegedi üzemet is - például a kender- és jutagyárakat, a bőr- és cipőgyárakat, a malmokat, a gázgyárat, a fafeldolgozó üzemeket, stb - hadiüzemmé nyilvánították, s ez a munkaidő meghosszabbodását is maga után vonta. A Kenderfonóban például napi 10 órát dolgoztak, de több üzembn a heti munkaidő elérte a 70 órát is. "A 48 órás munkahét és a fizetéses szabadság felfüggesztése miatt a munkaadók azt kőpzelik, hogy korlátlanul lehet dolgoztatni és a túlórát sem kell fizetni"⁴¹ - panaszolták 1939 őszén a Pátria cipőgyár munkásai.

Az 1936-1937-es évekre koncentrálódó bérmozgalmak hatására a szakszervezetek és az MSZDP befolyása átmenetileg ismét

megszilárdult, főként a hagyományosan erős, baloldali vezetősű szakszervezeti csoportoké /MÉMOSZ és bőrösök/. De sikerült néhány olyan üzemben is létrehozni a szakszervezeti csoportokat, ahol a munkásmozgalom a hivatalos politika által támogatott Nemzeti Munkaközponttal kellett felvegye a küzdelmet /pl. gabonamunkások, vágóhid/⁴². A párt megerősödésére utal, hogy míg 1935-ben 181 taggal gyarapodott létszáma, 1936-ban már 617-tel. Ennek következtében az MSZDP helyi csoportjának létszáma 1937 végén 1050 fő volt.⁴³

Ezzel párhuzamosan azonban egyre inkább éreztette hatását, hogy a Lájner Dezső vezette vezetőség elhanyagolta a közvetlen politikai munkát, a körzeti pártszervezetek támogatását, s Lájner "munkáspolitikár" anakronisztikus együttműködésére épülő politikáját 1935 után a párt baloldali ellenzéke sem tudta igazán ellensúlyozni.⁴⁴ Tovább folytatódott a párton belüli, főként a szakszervezetekben dolgozó aktiv ellenzék visszaszorítása, visszavonulása. ~~Ugyan a Gömbös-kormány idején, 1936 júniusában tartóztatták le Krajkó Andrást és társait,~~ ⁴⁵ ~~ezzel felszámolták a KNP vezetőségével kapcsolatban álló utolsó illegális helyi kommunista szervezetet.~~ A bőrösök következő baloldali vezetője, Szappanos Lajos is csakhamar kénytelen volt elhagyni a várost. 1938 decemberében pedig, kommunista izgatás címén, letartóztatták Fesedi Góza cipészsegédet, a bőrripari szakszervezet tagját.⁴⁵ Mint láttuk, a MÉMOSZ helyi vezetői is, főként Ladvánszky József, állandó zaklatásnak voltak kitéve.

A kommunista és baloldali orók helyi háttérbe szorulá-

21/a-rel
ide

sának idején, 1937 tavaszán alakult meg a Márciusi Front, amely a népi írók kezdeményezésére, a kommunista értelmiség aktív közreműködésével az ország demokratikus átalakulásának programját írta zászlajára és harcba szólitott az erősödő német befolyás ellen.

Szegeden a Márciusi Front szervezése közvetlenül megalakulása, 1937. március 15-e után megindult. Pataki Ernő és Forga János utaztak le a városba, ahol Tettamanti Bélával tárgyalnak a szegedi csoport létrehozásának, illetve egy már meglévő diáktömegesület csatlakozásának lehetőségeiről. Mivel a Szegedi Pártalok Művészeti Kollégiumának tagjai már szétszéledtek, erre leginkább a Bethlen Gábor Kör látszott alkalmasnak. Május 20-án a KÖRÖSZ révén Kovács Imre és Erdei Ferenc tartott előadást a Körben. Kovács Imre ismertette a Márciusi Front programját, Erdei pedig Falukutatás és országépítés címmel tartott beszédében azt emelte ki, hogy a falukutatás programját meghaladva "a munkás és parasztsors egyformán megragadta a fogékonyak lelkét". "Má a fiatalság már azt a programot alakítja, amely "alkalmas a magyar társadalom átépítésére".⁴⁶

A szervezkedés ösztöi valamivel nagyobb lendületet vett, ^{Eddei Ferenc} ^{a helyi fiatalok mozgalmának vezetője} Erdei Ferenc kérésére ~~az~~ ^{egyetem fiatal tanársegéde,} a Párizsból hazatérő Baróti Dezső igyekezett létrehozni a szegedi csoportot. Barótinak ugyan a Bethlen Gábor Kör révén sikerült egy mintegy 40 fiatal meggyerni a Márciusi Front eszméinek, de a ~~hazai~~ csoport nem vált tetterős, tartós baloldali csoportosulássá, s 1938 őszén felbomlott.⁴⁷

Szegeden tehát a debrecenihez hasonló, erős vidéki köz-

Az 1932-es nagy felbontású utó - több sikertelen
 kísérlet után - 1936-ban sikerült újrateljesíteni,
 az illegális KMP helyreállítását. A nemzetközi és
 a magyarországi hatóságok magatartása miatt sikerült
 a belügyi szervezettel, Slajdó Béla által. A Belügy
 osztály elnöke a belügyminiszterrel, amelynek
 elnöke ^{a belügyminiszter} ~~elkezdte~~ ^{tervezte} a munkát. 1936. június 12-én
 Slajdókat, Krayko Andrást, Krayko Józsefet, Horváth Pétert,
 Kórházi Istvánt, Jász Ferencet, Kórházi Istvánt, Jász Ferencet,
 és dr. Istvánt, valamint az OIB helyetteseit.
 Aug 16-án június 16-án letartóztatták. Slajdókat
 2 év és 6 hónap fegyházra, a többiek 1 év és 6 hónap
 fegyházra ítélték, az OIB tagjainak azonban
 nem volt szabadítási feltétele. A nemzetközi és
 a magyarországi hatóságok a munkát. O / VDCSMMT 1915-1944,
 264/a; 6. m. 1944
 522-524 c. /

pont a próbálkozások ellenére sem jött létre. A Márciusi Front megyei központja, Erdei Ferenc révén, az ellenzéki pártok korábbra visszanyúló együttműködésére támaszkodva, mindvégig Makó maradt. A szociáldemokraták helyi csoportja - az ország egyéb vidékeihez hasonlóan - kívül maradt a városban is szárnyait bontogató egységfront - és népfrontpolitikán, amelynek háttérében nyilván ott volt az MSZDP országos vezetőségének Márciusi Fronttal szemben táplált idegenkedése éppúgy, mint a Lajner Dezső által képviselt tehetetlen, megújulásra képtelen politika is. Mint utaltunk rá, éppen erre az időre fajesődött be a kommunisták sejtjének felszámolása is.

Az MSZDP helyi csoportján belül jelentkező fentebb jelzett problémák 1938/39-ben tetőztek. Éppen azokban az esztendőben, amikor ~~a szegedi munkásmozgalomnak egy új ^{szellemi} munkásszervezet, a Hivatásszervezet rohamával kellett szembenéznie.~~

A Hivatásszervezet kísérlete a munkásosztály megnyerésére

A Hivatásszervezet létrehozása szoros kapcsolatban állt a politikai katolicizmus újabb irányzatával, az újkatolicizmusnak azzal a jobbszárnyával, amely a keresztényszocializmus visszaszorulása miatt a pápai szociális enciklikák - elsősorban az 1931-es Quadragesimo Anno gondolatait az osztrák, de még inkább a Salázar-féle portugál fasizmus eszméivel, főként a korporáció gondolatával "korszerűsítette".

Az újkatolicizmusnak ez az áramlata ugyanakkor szorosan kapcsolódott a harmincas évek magyar antiliberális újkonzerva-

✓
23/a - rec
Aile

tivizmusához is. Ez a politikai-eszmei áramlat arra törekedett, hogy a vertikális osztálytagozódás által szabdalni modern társadalom ellentéteit egy horizontális, azaz szakmai-foglalkozási tagozódás kiépítésével oldja fel.⁴⁸

Varga László, a hivatásrendiség egyik ideológusa írja: "Politikai pártok, szakszervezetek, kartelek, szövetségek, társadalmi mozgalmak marakodnak itt egymással az elsőbbségért, vagy nem ritkán a közösleges koncert. A szociális igazságosság csak akkor fog tehát győzelemre jutni, ha az egész társadalmat átfogó hatalmi szervezet áll szolgálatában. Ez nem lehet más, mint a szociális rendiség szervezete, amely hivatások, tehát szolgálatok szerint tagozódó rendekbe csoportosítja a mesterei osztályokat és ezeken keresztül egyetlen építő közösségbe olvasztja az egész nemzetet."⁴⁹

Az újkatolicizmus hivatásrendi elképzeléseit ugyanakkor rokon vonásokat mutatnak a magyar kormányok "munkáskérdés megoldására" irányuló törekvéseivel is, elsősorban Imrédy munkáskamarák felállítására vonatkozó tervével. Így nem véletlen, hogy a Hivatásszervezet gyors és látványos felépítése éppen Imrédy miniszterelnökségének idejére esett, amelynek kísérleti terepe éppen Szeged volt.⁵⁰ Azt sem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy a Gömbös által indított Nemzeti Munkaközpont mellett ez az ugyancsak jobbról induló álmunkásszervezet szintén alkalmasnak látszott a kormány munkás-bázisának kiszélesítésére, a munkásmozgalom bagyonányos, osztályharc alapján álló szervezeteinek felszámolására, de a szélsőjobboldal falata radikálisizmusának lecsapolására is.

[illegible]

A munkások beszerzése a városban az évtizedes hagyományokkal rendelkező Katolikus Legényegyletek, elsősorban a KALOT /Agrárfiújsági Mozgalom/ keretein belül még 1936-ban megindult. A szervezkedés vezetői Kerkai Jenő, Nagy Tőhötöm jezsuita páterek, a Hittudományi Főiskola tanárai, később pedig Radnai Mikes voltak.

Kerkai Glattfelder Gyula csanádi püspökhöz 1937 márciusában írt jelentésében már a legényegyleteken belül folytatott "virágzó kultúrális életről" és a szociális kérdések "erőtlen felkarolásáról" számolt be. Fokozott erőfeszítéseket tettek már eddig is a város külső, zömmel munkások lakta külső kerületeinek megszervezésére - írta - mivel itt "a keresztény erkölcsre az immanens belsevista izgatás miatt legnagyobb szükség van." Kerkai af^{el}elől sem hagy^{ott} semmi kétséget, hogy a "nagy ábránd", azaz a munkásosztály megszervezése ki ellen irányul: "Beszervezni akarjuk Isten és a haza jelszavával az istentelenség és nemzetköziség csőcseléke ellen mind az egyleti tagokat, mind az egyleteken kívül álló segédeket és munkásokat." Utalt arra is, hogy világosan áll előttük a "szakszervezkedés megvalósítható csataterve", hivatásszervezeti alapon, s hamarosan sor kerül szociális programjuk meghirdetésére is, amely főként a minimális bérek és a családi pótlék jelszavát tartalmazza.⁵¹ □

1937 tavaszán tehát nagy lendülettel indult meg a munkásság megnyeréséért indított akció. Kerkai terveit nemcsak a csanádi püspök támogatta, de Imecs főispán is meleg szavakkal ajánlotta a belügyminiszter figyelmébe a páter "áldásos kultúrmisszióját". Kerkai mozgalma annál inkább megérdemli az

anyagi támogatást - érvelt -, mivel már eddig is sok munkást áthozott a szociáldemokraták táborából, s nem "rombolással, hanem tisztességes munkával, krisztusi alapon" akarják céljaikat elérni.⁵²]

A hivatalos szászlobontásra 1938. március 14-én, az Ipari testület nagytermében került sor, közel 4 ezer résztvevővel. A munkások felkért szónokai mellett Glattfelder csanádi püspök és Bornemisza Géza iparügyi miniszter is rövid beszédet tartott - egyszerre demonstrálva a katolikus egyház és a kormány támogatását.

A Hivatásszervezet kezdetben a kisipari munkások - elsősorban a kárpitosok, bádgosok, vasasok, villanyszerelők, fedőmunkások és kőművesek - körében fejtett ki erőteljes, s tartós hozzájárulást a zsidó munkáltatók üzemeiben szervezett sikeres bérmozgalmak. A sztrájk meghirdetése alkalmával jobboldali egyetemistákból álló gárdát vetettek be, akik fegyveres módon vonultak fel az említett műhelyek elé, nyomtatékokat adva a Hivatásszervezet követeléseinek. Ezzel a módszerrel meggyőztették ki a kárpitos segédok béremelését, de hasonló módon jártak el a Doák József és Káldi Testvérek kő- és fém- és acélárú üzenében is.⁵³]

1938 nyarán az ~~ak~~ ~~élmunkás~~ szervezet már jelentős sikereket könyvelhetett el a gyári munkások körében is, elsősorban a keresetátszocialista hagyományokkal rendelkező textilesek között. A Hivatásszervezet textil-szakosztálya 1938. augusztus 11-én alakult meg, elnöke Antal Ilona és Zsarió József

voltak, alelnökei pedig Budai Mihály /volt SZDP-tag/ és Relly Krisztina lettek. Hamarosan többé-kevésbé sikeres sztájkokat szerveztek itt is. 1938 decemberében az újszegedi Kenderfonóban, 1939 januárjában és júniusában pedig az Angol-Magyar Jutafonóban.⁵⁴ A szociáldemokraták 1938 decemberében keserűen állapították meg: "Szegedi viszonylatban tökéletesen elvesztettük a csatát a textiles szervezkedés terén."⁵⁵

Kisajátították a munkásosztály hagyományos ünnepét, május 1-ét is, amely a Fogadalmi templomban megtartott misével kezdődött és templomi zászlók alatti felvonással folytatódott.

Országos visszhangot váltott ki a szervezet 1938. november 6-i nagygyűlése. Az "óriási frontáttörésként" aposztrofált megmozdulás alkalmával a szónokok új szociális rendet, a zsidóság "gazdasági diktatúrájának" megszüntetését követelték és kifejezték hűségüket Imrédy "csodás forradalma" iránt. A gyűlésen memorandumot fogadtak el, amelyben a minimális bérek és a 8 órás munkaidő valamennyi iparágban történő bevezetését, ennek ún. ipari rendőrség által történő ellenőrzését, valamint a munkáskamarák felállítását követelték.⁵⁶

Stern Dávid, az MSZDP szegedi Ellenőrző Bizottságának elnöke helyesen mutatott rá a nagygyűlés kapcsán: "a Hivatás-szervezetek tulajdonképpen csak egy színpadi kulisszát alkotnak, amely mögött ott áll a maga szívósságával és befolyásával a klérus, a maga profitlehetőségeit a szocialista szabad-szakszervezetek felvilágosító munkájától féltő tőke és mindennek tetejében ott áll burkolt formában maga a jelenlegi kormányzati rendszer is, amely ezeknek az álmunkásintézményeknek

a burkolt támogatásán keresztül akarja megvalósítani az öntudatos munkásság szervezetei ellen a maga fasiszta törekvéseit."⁵⁷ Lájér egyenesen úgy vélte, hogy Bornemissza ezt a szervezetet szemelte ki, hogy magvát képezze a leendő munkáskamaráknak.⁵⁸]

A Hivatásszervezet 1938 végén kilépett bölcsőjéből és megkezdte szervezeteinek országos kiépítését. 1939 májusában megalakult a Magyar Dolgozók Országos Hivatásszervezete. Azonban átmeneti, bár igen viharos sikereik igazi színtere mindvégig Szeged maradt.

A Hivatásszervezet jórészt váratlan jobboldali radikalizmusa, esetenként a nyilas demagógiával is versenyre kelő szociális ígérgetései, a sztrájk fegyverével történő manipulálás azonban nemcsak a polgári ellenzékét, de a kormánypárt mérsékeltebb szárnyát is aggodalommal töltötték el. Rassay a képviselőház 1938. november 12-i ülésén elsősorban azt kifogásolta, hogy a szervezet szegedi nagygyűlésén a fennálló rendszert "szociális mocsárként" emlegették.⁵⁹] Shvoy Kálmán viszont elsősorban azért fejezte ki aggodalmát, mivel a Hivatásszervezet olyan "felfordulással" fenyegetőzött, "amilyet még nem látott a világ".⁶⁰]

A Hivatásszervezet természetesen a szociáldemokrata pártot állította a legsúlyosabb helyzet elé. A munkások között, elsősorban a textilgyárakban elért gyors sikereik méginkább láthatóvá tették a pártpolitikai munka elhanyagolása következtében már korábban meglévő hibákat, s egyúttal csökkentették késve megindított ellenakcióik hatékonyságát. A Hivatásszerve-

zet frontális támadása ugyanakkor hozzájárult ahhoz is, hogy szociáldemokraták helyi csoportja lebecsülte a nyilasok felől fenyegető veszély valódi súlyát, s a pártot jó-részt meglepetésszerűen érte a nyilasok 1939-es választási előretörése.

A szociáldemokraták helyi csoportjának központhoz küldött jelentései azonban arról is tanuskodnak, hogy helyesen ismerték fel a Hivatásszervezet jellegét, célját, de a védekezés első politikai, szervezeti lépéseit csak megkésve, igen kedvezőtlen feltételek között tették meg, immár az új, agilis párttitkár, Földes Mihály vezetésével. A valós képhez az is hozzátartozik, hogy ehhez a Központi Vezetőségtől is későn kaptak segítséget.

Földes Mihály Lájér halála után, 1938. október 27-én lett a szociáldemokrata párt szegedi titkára. Közvetlenül a városba érkezése után írott jelentései lényegében hűen tükrözik a párt belső válságát. Ez a taglétszám erőteljes csökkenésében is megmutatkozott. Míg 1937 végén még 1050, egy évvel később viszont már csak 596 volt a párt taglétszáma. A tagok közül mindössze 222-en fizettek tagdíjat. A szakszervezetekben ez az arány még rosszabb volt, a 940 kimutatott tag közül mindössze 174-en fizettek hozzájárulást.⁶¹ A párt-szervezetek többsége gyakorlatilag nem működött, csökken a VB és SZB munkájának határfoka, visszaesett a kultúr- és sport-egyesületek munkája is. A politikai látóhatár elborulását csak fokozta a párt katasztrófális anyagi helyzete, ami nemcsak a Munkásotthonok fenntartását veszélyeztette, de már-már

kérdéssé tette az 1939-es törvényhatósági bizottsági választásokon, valamint az országgyűlési választásokon történő részvételüket is.⁶² ▮

Lájer Dezső halálával a IX. kerületben /Rókus/ - amelyet a városban a szociáldemokraták fellelegváraként emlegettek - megüresedett egy törvényhatósági bizottsági mandátu^m. A választást 1939. január 29-re tűzték ki. A törvényhatósági tagságért három párt indult: a NEP, az MSZDP és a Hivatásszervezet. A NEP jelöltjei Csabai Dániel és Jenei Imre voltak. A szociáldemokraták Dáni Jánost és Galiba Imrét jelölték. A Hivatásszervezet listáját a munkásmozgalom renegátja, Magyarai Lajos vezette.

A szociáldemokrata jelöltek választói gyűléseiken igyekeztek ugyan ébren tartani a győzelem gondolatát, de Földes január 24-i jelentésében igen borúlátóan ítélte meg pártja választási esélyeit. Egyenesen arra utalt, hogy az SZDP nem nyerheti meg a választást, pedig - írta - szegedi viszonylatban "fölmérhetetlen jelentősége van ennek a küzdelemnek, mert senki sem szimpla törvényhatósági választást, hanem világnézeti küzdelmet lát benne."⁶³ ▮

Földes jóslatát igazolták a választás eredményei: A 867 érvényes szavazatból /választásra jogosult 1070 fő volt/ a NEP 413, az SZDP 313, a Hivatásszervezet pedig 141 szavazatot kapott, s így a szociáldemokraták helyét a kormánypárti Jenei foglalta el a törvényhatósági bizottságban.⁶⁴ ▮

A főispán a választások után a következőket írta Imrédy miniszterelnöknek: "Ez az eredmény rendkívül örvendetes, mert

egy olyan kerületben, ahol eddig soha más, mint szociáldemokrata nem győzhetett, a NEP fölényes győzelmet aratott, dacára annak, hogy egy másik, magát jobboldalinak nevező szervezet legélesebben harcolt ellene." ⁶⁵ Π

Természetesen a NEP nem "annak dacára", hanem egyebek mellett éppen azért győzött, mert a Hivatásszervezet a szociáldemokratáktól hódított el szavazókat. Az SZDP kudarcához emellett hozzájárult - mint Földes fogalmazta - "a demokratikus gondolat dekonjunktúrája", vagyis a jobboldal általános előretörése, s a kerület szavazóinak összetételében végbement változások. Az új választójogi törvény miatt ugyanis, amely általánossá tette a titkos választójogot, nemcsak a kerület munkás választóinak száma csökkent, de 1934-hez viszonyítva a szociáldemokraták szempontjából kedvezőtlen irányba változott meg Rókus lakosságának összetétele is. Jelentősen nőtt a nyugdíjasok, közalkalmazottak, kisiparosok, kiskereskedők száma, és csökkent az ipari munkások, napszámosok, kubikusok létszáma. ⁶⁶ Π A vereség okainak vizsgálatakor azt sem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy a NEP jelöltje annak a Lippai fűrészgyárosnak volt a veje, akinél a kerület munkásainak jelentős része dolgozott, s Lippai nem sajnálta a pénzt a korteshadjárat idején. Nem maradt hatástalan a választókra a Hivatásszervezet látványos, nagyhangú agitációja sem, amely többszáz fős egyetemista gárdát is bevetetett a választási agitáció során azzal az eltökélt szándékkal, hogy "kereszténnyé és nemzetivé fogják tenni a IX. kerület munkásait, ha törík-szakad." ⁶⁷ Π

A Hivatásszervezet előretörése, az SZDP politikai pozícióinak gyors megingása tettekre sarkallta a szegedi munkásmozgalom legjobb erőit. Nem sokkal a választások előtt, 1938. december 27-én a Budapestről érkezett Pajor Rudolf és Szakasits Antal részvételével megbeszélést tartottak a párt és a szakszervezetek helyi vezetői. Földes drámai módon ecsetelte a mozgalom súlyos helyzetét s kijelentette, hogy a központ utasításai, segítség nélkül nem vállalhatják a további felelősséget. Megemlítette azt is, hogy a Hivatásszervezet emberei az utcán megfolyogtak, "ha nem nyugszik", lecsukatták. Utalt arra is, hogy neki és néhány szakszervezeti vezetőnek ajánlatot is tettek, ha átállnak hozzájuk, "nem bánják meg". Olejnyik Józsefet, aki a harmincas évek első felében jelentős szerepet játszott az SZDP helyi szervezetében, főszerkesztője volt a Város és tanya c. szociáldemokrata újságnak, sikerült is megnyerniök. A komoly aggodalom hangján szóltak az egyes szakmák vezetői is és többben a nemrég elhunyt Lájer Dezsőt hibáztatták a kialakult helyzetért. Komócsin Mihály és Dáni János azonban arra is rámutatott, hogy a munkásság legjobbjait a Hivatásszervezet nem tudta megfertőzni, az építőkhöz, téglagyáriakhoz, bőrösökhöz, azaz a baloldali vezetésű szakszervezeti csoportokhoz nem tudtak behatolni. ^

A vita során helyesen mutattak rá arra is, hogy a Hivatásszervezet ügyesen kihasználta a munkásság elmaradott rétegeinek szociálpolitikai törvények iránt megnyilvánuló illúzióját, a gyors, felülről jövő változásokba vetett hitét. ⁶⁸ 7

A látványos sikerek azonban átmenetinek bizonyultak.

A Hivatásszervezet egyik 1939 decemberi összejevetelén Kerkai már kénytelen volt elismerni, hogy Szegeden és Budapesten sok munkás visszament az SZDP-hez, utalt a vezetők közötti ellentétekre is, s keserűen állapította meg, hogy szervezkedésüket „magasabb körökben akadályozzák.”⁶⁹ []

A Teleki-kormány a háború kitörése után valóban jónak látta nemcsak a nyilasok, de a hasonló módszerekkel, szociális demagógiával tevékenykedő Hivatásszervezet háttérbe szorítását is. Céljainak jobban megfelelt a kormánypolitikához inkább alkalmazkodni tudó Nemzeti Munkaközpont, amely Szegeden még 1936 szeptemberében alakult meg. A szintén "nemzeti és hazafias" alapon működő Nemzeti Munkaközpont a városban főként a sütőipari munkások és a pincérek között ért el sikereket, de korántsem okozott olyan károkat az SZDP-nek, mint a Hivatásszervezet.⁷⁰ []

A jobboldal erőinek ez a Szeged munkásmozgalma szempont-
jából legnagyobb támadása tehát lényegében kudarcot vallott.⁷¹ []

A Magyarországi Szociáldemokrata Pártra azonban nem maradt teljesen hatás nélkül a politikai légkör általános jobb-
ratolódása, s az 1938 végén a kormány részéről a pártra nehe-
zedő újabb nyomást egyes csoportok úgy próbálták kivédeni,
hogy tegyenek engedményeket a nacionalizmus, az antiszemitiz-
mus javára, sőt, szakítsanak a II. Internacionáléval, s vál-
toztassák meg a párt nevét.⁷¹ []

Az MSZDP szegedi Végrehajtó Bizottsága 1938. december 6-án a Központi Vezetőséghez írott levelében határozottan szembeszállt a párton belüli szélsőjobboldal törekvésével. Elvi abszurdumnak minősítették a zsidó származású vezetők fél-

reállítást és a II. Internacionáléból történő esetleges kilépést, a párt nevének megváltoztatását. "A szociáldemokrata párt szegedi szervezetének munkássága úgy érzi, éppen akkor marad meg sértetlenül törekvéseinek erkölcsi alapja, ha olveinkből egy jöttányit sem engedünk" - hangsúlyozták. De szükségesnek tartották hozzátenni: a szegedi szociáldemokrata munkásság "minden körülmények között kitart vezetői mellett, mert bármilyen intézkedést hozzon a központi vezetőség, azokat bizonyára alapos megfontolás után és feltétlenül a mozgalom érdekében hozza." ⁷² 7

A szociáldemokrata párt helyi vezetőségén belül tehát sem a pártra nehezedő országos nyomás hatására, sem pedig a Hivatásszervezet helyi támadása következtében nem talált talajra a párton belüli szélsőjobboldal.

Az SZDP és szakszervezetek helyi szervezetei ugyan jelentősen meggyengülve, de szervezett törzsgárdájukat megőrizve kerültek ki ebből a küzdelemből.

Az 1939-es országgyűlési választások

Az újjászervezett kormánypárt, a Magyar Élet Pártja pozíciójának megszilárdítása, s az újabb, kárpátaljai revíziós sikerek mielőbbi kiaknázása érdekében 1939. május 28-29-re országgyűlési választásokat irtak ki. ⁷³ ~~A választásokról, melyre megkezdődött a választási kampány, a város politikai élete, amelyet a választások~~

⁷⁴ ~~A választási kampány Teleki miniszterelnök május 7-i~~

szegedi beszédével indult, aki egyben a MÉP szegedi listáját vezette. A kormánypárton kívül Szegeden a Polgári Szabadság Párt, az SZDP, a Kisgazda Párt és a Nyilaskeresztes Párt in-

V 34/a-101
ide + 34/6
+ 34/c

One a ^{not} ~~most~~ colonisation of colonies trying to take
place now, surely beneath a title narrow.

dult. A MÉP listáján szerepelt még Telekin kívül Vargha József államtitkár, Peták Nándor kiskazda, Rosta Lajos postatiszt, Szélpál Benő kiskazda és Parragi Ferenc vasmunkás. A Polgári Szabadság Párt Rassay Károlyt, Pap Róbertet, a párt helyi vezetőjét, valamint Czöndör Józsefet, Szabó Kálmánt, Kopasz Lajost és Török Józsefet jelölte.] A szociáldemokraták listáján dr Valentiny Ágoston, a párt szegedi elnöke, Dáni János és Lakó Antal neve szerepelt. A Kiskazda Párt Eckhard Tibort, s a váratlanul kiskazda pártivá "átvedlett" Shvoy Kálmánt, valamint Becsey Lászlót, Takács Bélát, Bába Jánost és ifj. Nagyiván Jánost jelölte. A nyilasok először id. Szálasi ~~tervezetét, akarták indítani, ő azonban visszalépett, s így a~~ listavezető Hubay Kálmán, illetve a helyi nyilasok egyik vezetője, dr Szögi Géza ⁷³⁷⁶ lettek.]

Buócz Béla rendőrfőkapitány helyettes a belügyminiszterhez küldött jelentésében így jellemezte az erőviszonyok várható alakulását: mivel Szeged lakossága "általában nem hajlamos a szélsőségekre" - írta - legnagyobb eséllyel a MÉP indul. "Nagyon jó hatást tett - folytatja Buócz -, hogy a lista vezetését a miniszterelnök úr öméltósága vállalta, akinek még az ellenforradalom idején, majd nemzetgyűlési képviselő korában szerzett szegedi kapcsolatai ma is nagyon melegek". Véleménye szerint az ellenzéki pártok közül legkisebb eséllyel a szociáldemokraták indulnak, egyrészt a párt súlyos anyagi helyzete miatt, másrészt azért, mivel híveik száma a korábbi választásokhoz viszonyítva jelentősen csökkent, amiben a Hivatásszervezet jelentős szerepet játszott. "A párt minden valószínűség

szerint az ajánlásokat sem tudja megszerezni, de ha ez sikerülne is, egy mandátum megszerzéséhez szükséges szavazatokat semmi esetre sem tudja összehozni " - írta. A Rassay-féle párt esélyeit így ecsetelte: számíthatnak ugyan a "liberális keresztények" és a zsidók szavazataira, de az elmúlt választásokhoz képest tanyai szavazói jó részét el fogja veszíteni. Szerinte sikerre csak akkor számíthatnak, ha listát kapcsoltak az SZDP-vel, esetleg a kisgazdákkal. Éles személyi csatározásokat jósolt Shvoy körül, a MDP azonban sikerrel veheti fel vele a harcot, mivel "sok sebezhető pontja van". A MDP legerősebb szegedi ellenfelének a főkapitány helyettes a Kisgazda Pártot jelölte meg, de azt sem tartotta kizártnak, hogy mandátumot szereznek. ^{7/1 7/2} 11

A Buócz által felvázolt helyzetkép lényegében megfelelt a valóságnak. Leveléből azonban nem derül ki, hogy az SZDP választási esélyeit országosan és helyileg több kormányintézkedés is rontotta. Így például biztosító társaságának, takarékpénztár és fogyasztási szövetkezetek működésének felfüggesztése, majd betiltása, illetve - a választási kampány kellős közepén - a szakszervezetek kormánybiztosi ellenőrzés alá helyezése, pénzügyeinek felülvizsgálata. Ehhez járultak még a szélső-jobboldal dühödt támadásai, az új választójogi törvény számukra hátrányos megsemmisítő intézkedései, s nem utolsósorban a párt konkrét akcióprogramjának hiánya.

A "szegedi gondolat" régi hívének számító tudós-politikus Teleki miniszterelnök városhoz fűződő korábbi kapcsolatai miatt is nagy népszerűségnek örvendett. Népszerűségét tovább növelte

a revízió újabb sikere, amely a városban is általános lelkesedést váltott ki. Ugyanakkor a "szélsőségektől mentes" város számottevő politikai köreiből személye biztosítékot ígért "mindenféle diktatúra" törekvések ellen is. ✓

Rassay esélyeit nagymértékben csökkentette a második zsidótörvény, mivel jelentős számú potenciális szavazói estek el a választástól. ✓ A nyilasok már korábban megélénkült tanyai agitációja sem ígért sok jót, *és a Kiszegvári munkások is tovább gyengítették a népi ellenállást.*

Az SZDP választási kampánya jókora késéssel indult meg Szegeden, amelynek fő oka a párt súlyos anyagi helyzete volt. A választáshoz szükséges 3500 pengős kauciót csak nehezen, ⁷⁵¹⁸ nagy késéssel tudták előteremteni. A Agitációs lehetőségeiket tovább szűkítette a helyi szociáldemokrata sajtó hiánya, s ekkor már a Délmagyarország is elzárkózott a párt híreinek közlésétől. Választási jelszavaik főként általános frázisokat tartalmaztak. Erről tanúskodik választási röpiratuk, amely így szólt: "Szabad országban szabad népet, egyenlő jogot, függetlenséget! Utat a fiataloknak, munkát, kenyeret mindenkinek, nyugodt öregkort a megfáradtaknak! Minden gyárkémény egy-egy oszlopa az ország szabadságának és függetlenségének!" ⁷⁶³⁵ A valódi program hiányára utal Valentín május 12-i választási beszéde is, aki nyilván a szélsőjobboldalnak címezve elsősorban azt hangsúlyozta, hogy csak "kitaposott programmal lehet társadalmi és politikai rendet fenntartani. A törvények és az alkotmány keretein belül lehet biztos jövőt elérni." ⁷⁷⁸⁰

A választási küzdelem során - Buócz jóslatának megfelelően - valóban a MDP és a Kiszegvári Párt között, s különösen

Shvoy személye körül alakult ki a legélesebb, személyeskedéstől sem mentes csatározás. ^{Az a párt, amelynek Shvoy személye körül alakult ki a legélesebb, személyeskedéstől sem mentes csatározás.} Igaz, ez korántsem volt kizárólag szegedi sajátosság, s nem is pusztán Shvoy személyének szólt. A választásokon a közigazgatási apparátus országosan is elsősorban a Kisgazda Párt erejének felőrlésére törekedett. A városban kézzel írott plakátok jelentek meg, amelyek Shvoyon keresztül útszéli hangon támadták a Kisgazda Pártot, s kelle-
^{33/a-ml}
³⁴
³⁵
³⁶
³⁷
³⁸
³⁹
⁴⁰
⁴¹
⁴²
⁴³
⁴⁴
⁴⁵
⁴⁶
⁴⁷
⁴⁸
⁴⁹
⁵⁰
⁵¹
⁵²
⁵³
⁵⁴
⁵⁵
⁵⁶
⁵⁷
⁵⁸
⁵⁹
⁶⁰
⁶¹
⁶²
⁶³
⁶⁴
⁶⁵
⁶⁶
⁶⁷
⁶⁸
⁶⁹
⁷⁰
⁷¹
⁷²
⁷³
⁷⁴
⁷⁵
⁷⁶
⁷⁷
⁷⁸
⁷⁹
⁸⁰
⁸¹
⁸²
⁸³
⁸⁴
⁸⁵
⁸⁶
⁸⁷
⁸⁸
⁸⁹
⁹⁰
⁹¹
⁹²
⁹³
⁹⁴
⁹⁵
⁹⁶
⁹⁷
⁹⁸
⁹⁹
¹⁰⁰
¹⁰¹
¹⁰²
¹⁰³
¹⁰⁴
¹⁰⁵
¹⁰⁶
¹⁰⁷
¹⁰⁸
¹⁰⁹
¹¹⁰
¹¹¹
¹¹²
¹¹³
¹¹⁴
¹¹⁵
¹¹⁶
¹¹⁷
¹¹⁸
¹¹⁹
¹²⁰
¹²¹
¹²²
¹²³
¹²⁴
¹²⁵
¹²⁶
¹²⁷
¹²⁸
¹²⁹
¹³⁰
¹³¹
¹³²
¹³³
¹³⁴
¹³⁵
¹³⁶
¹³⁷
¹³⁸
¹³⁹
¹⁴⁰
¹⁴¹
¹⁴²
¹⁴³
¹⁴⁴
¹⁴⁵
¹⁴⁶
¹⁴⁷
¹⁴⁸
¹⁴⁹
¹⁵⁰
¹⁵¹
¹⁵²
¹⁵³
¹⁵⁴
¹⁵⁵
¹⁵⁶
¹⁵⁷
¹⁵⁸
¹⁵⁹
¹⁶⁰
¹⁶¹
¹⁶²
¹⁶³
¹⁶⁴
¹⁶⁵
¹⁶⁶
¹⁶⁷
¹⁶⁸
¹⁶⁹
¹⁷⁰
¹⁷¹
¹⁷²
¹⁷³
¹⁷⁴
¹⁷⁵
¹⁷⁶
¹⁷⁷
¹⁷⁸
¹⁷⁹
¹⁸⁰
¹⁸¹
¹⁸²
¹⁸³
¹⁸⁴
¹⁸⁵
¹⁸⁶
¹⁸⁷
¹⁸⁸
¹⁸⁹
¹⁹⁰
¹⁹¹
¹⁹²
¹⁹³
¹⁹⁴
¹⁹⁵
¹⁹⁶
¹⁹⁷
¹⁹⁸
¹⁹⁹
²⁰⁰
²⁰¹
²⁰²
²⁰³
²⁰⁴
²⁰⁵
²⁰⁶
²⁰⁷
²⁰⁸
²⁰⁹
²¹⁰
²¹¹
²¹²
²¹³
²¹⁴
²¹⁵
²¹⁶
²¹⁷
²¹⁸
²¹⁹
²²⁰
²²¹
²²²
²²³
²²⁴
²²⁵
²²⁶
²²⁷
²²⁸
²²⁹
²³⁰
²³¹
²³²
²³³
²³⁴
²³⁵
²³⁶
²³⁷
²³⁸
²³⁹
²⁴⁰
²⁴¹
²⁴²
²⁴³
²⁴⁴
²⁴⁵
²⁴⁶
²⁴⁷
²⁴⁸
²⁴⁹
²⁵⁰
²⁵¹
²⁵²
²⁵³
²⁵⁴
²⁵⁵
²⁵⁶
²⁵⁷
²⁵⁸
²⁵⁹
²⁶⁰
²⁶¹
²⁶²
²⁶³
²⁶⁴
²⁶⁵
²⁶⁶
²⁶⁷
²⁶⁸
²⁶⁹
²⁷⁰
²⁷¹
²⁷²
²⁷³
²⁷⁴
²⁷⁵
²⁷⁶
²⁷⁷
²⁷⁸
²⁷⁹
²⁸⁰
²⁸¹
²⁸²
²⁸³
²⁸⁴
²⁸⁵
²⁸⁶
²⁸⁷
²⁸⁸
²⁸⁹
²⁹⁰
²⁹¹
²⁹²
²⁹³
²⁹⁴
²⁹⁵
²⁹⁶
²⁹⁷
²⁹⁸
²⁹⁹
³⁰⁰
³⁰¹
³⁰²
³⁰³
³⁰⁴
³⁰⁵
³⁰⁶
³⁰⁷
³⁰⁸
³⁰⁹
³¹⁰
³¹¹
³¹²
³¹³
³¹⁴
³¹⁵
³¹⁶
³¹⁷
³¹⁸
³¹⁹
³²⁰
³²¹
³²²
³²³
³²⁴
³²⁵
³²⁶
³²⁷
³²⁸
³²⁹
³³⁰
³³¹
³³²
³³³
³³⁴
³³⁵
³³⁶
³³⁷
³³⁸
³³⁹
³⁴⁰
³⁴¹
³⁴²
³⁴³
³⁴⁴
³⁴⁵
³⁴⁶
³⁴⁷
³⁴⁸
³⁴⁹
³⁵⁰
³⁵¹
³⁵²
³⁵³
³⁵⁴
³⁵⁵
³⁵⁶
³⁵⁷
³⁵⁸
³⁵⁹
³⁶⁰
³⁶¹
³⁶²
³⁶³
³⁶⁴
³⁶⁵
³⁶⁶
³⁶⁷
³⁶⁸
³⁶⁹
³⁷⁰
³⁷¹
³⁷²
³⁷³
³⁷⁴
³⁷⁵
³⁷⁶
³⁷⁷
³⁷⁸
³⁷⁹
³⁸⁰
³⁸¹
³⁸²
³⁸³
³⁸⁴
³⁸⁵
³⁸⁶
³⁸⁷
³⁸⁸
³⁸⁹
³⁹⁰
³⁹¹
³⁹²
³⁹³
³⁹⁴
³⁹⁵
³⁹⁶
³⁹⁷
³⁹⁸
³⁹⁹
⁴⁰⁰
⁴⁰¹
⁴⁰²
⁴⁰³
⁴⁰⁴
⁴⁰⁵
⁴⁰⁶
⁴⁰⁷
⁴⁰⁸
⁴⁰⁹
⁴¹⁰
⁴¹¹
⁴¹²
⁴¹³
⁴¹⁴
⁴¹⁵
⁴¹⁶
⁴¹⁷
⁴¹⁸
⁴¹⁹
⁴²⁰
⁴²¹
⁴²²
⁴²³
⁴²⁴
⁴²⁵
⁴²⁶
⁴²⁷
⁴²⁸
⁴²⁹
⁴³⁰
⁴³¹
⁴³²
⁴³³
⁴³⁴
⁴³⁵
⁴³⁶
⁴³⁷
⁴³⁸
⁴³⁹
⁴⁴⁰
⁴⁴¹
⁴⁴²
⁴⁴³
⁴⁴⁴
⁴⁴⁵
⁴⁴⁶
⁴⁴⁷
⁴⁴⁸
⁴⁴⁹
⁴⁵⁰
⁴⁵¹
⁴⁵²
⁴⁵³
⁴⁵⁴
⁴⁵⁵
⁴⁵⁶
⁴⁵⁷
⁴⁵⁸
⁴⁵⁹
⁴⁶⁰
⁴⁶¹
⁴⁶²
⁴⁶³
⁴⁶⁴
⁴⁶⁵
⁴⁶⁶
⁴⁶⁷
⁴⁶⁸
⁴⁶⁹
⁴⁷⁰
⁴⁷¹
⁴⁷²
⁴⁷³
⁴⁷⁴
⁴⁷⁵
⁴⁷⁶
⁴⁷⁷
⁴⁷⁸
⁴⁷⁹
⁴⁸⁰
⁴⁸¹
⁴⁸²
⁴⁸³
⁴⁸⁴
⁴⁸⁵
⁴⁸⁶
⁴⁸⁷
⁴⁸⁸
⁴⁸⁹
⁴⁹⁰
⁴⁹¹
⁴⁹²
⁴⁹³
⁴⁹⁴
⁴⁹⁵
⁴⁹⁶
⁴⁹⁷
⁴⁹⁸
⁴⁹⁹
⁵⁰⁰
⁵⁰¹
⁵⁰²
⁵⁰³
⁵⁰⁴
⁵⁰⁵
⁵⁰⁶
⁵⁰⁷
⁵⁰⁸
⁵⁰⁹
⁵¹⁰
⁵¹¹
⁵¹²
⁵¹³
⁵¹⁴
⁵¹⁵
⁵¹⁶
⁵¹⁷
⁵¹⁸
⁵¹⁹
⁵²⁰
⁵²¹
⁵²²
⁵²³
⁵²⁴
⁵²⁵
⁵²⁶
⁵²⁷
⁵²⁸
⁵²⁹
⁵³⁰
⁵³¹
⁵³²
⁵³³
⁵³⁴
⁵³⁵
⁵³⁶
⁵³⁷
⁵³⁸
⁵³⁹
⁵⁴⁰
⁵⁴¹
⁵⁴²
⁵⁴³
⁵⁴⁴
⁵⁴⁵
⁵⁴⁶
⁵⁴⁷
⁵⁴⁸
⁵⁴⁹
⁵⁵⁰
⁵⁵¹
⁵⁵²
⁵⁵³
⁵⁵⁴
⁵⁵⁵
⁵⁵⁶
⁵⁵⁷
⁵⁵⁸
⁵⁵⁹
⁵⁶⁰
⁵⁶¹
⁵⁶²
⁵⁶³
⁵⁶⁴
⁵⁶⁵
⁵⁶⁶
⁵⁶⁷
⁵⁶⁸
⁵⁶⁹
⁵⁷⁰
⁵⁷¹
⁵⁷²
⁵⁷³
⁵⁷⁴
⁵⁷⁵
⁵⁷⁶
⁵⁷⁷
⁵⁷⁸
⁵⁷⁹
⁵⁸⁰
⁵⁸¹
⁵⁸²
⁵⁸³
⁵⁸⁴
⁵⁸⁵
⁵⁸⁶
⁵⁸⁷
⁵⁸⁸
⁵⁸⁹
⁵⁹⁰
⁵⁹¹
⁵⁹²
⁵⁹³
⁵⁹⁴
⁵⁹⁵
⁵⁹⁶
⁵⁹⁷
⁵⁹⁸
⁵⁹⁹
⁶⁰⁰
⁶⁰¹
⁶⁰²
⁶⁰³
⁶⁰⁴
⁶⁰⁵
⁶⁰⁶
⁶⁰⁷
⁶⁰⁸
⁶⁰⁹
⁶¹⁰
⁶¹¹
⁶¹²
⁶¹³
⁶¹⁴
⁶¹⁵
⁶¹⁶
⁶¹⁷
⁶¹⁸
⁶¹⁹
⁶²⁰
⁶²¹
⁶²²
⁶²³
⁶²⁴
⁶²⁵
⁶²⁶
⁶²⁷
⁶²⁸
⁶²⁹
⁶³⁰
⁶³¹
⁶³²
⁶³³
⁶³⁴
⁶³⁵
⁶³⁶
⁶³⁷
⁶³⁸
⁶³⁹
⁶⁴⁰
⁶⁴¹
⁶⁴²
⁶⁴³
⁶⁴⁴
⁶⁴⁵
⁶⁴⁶
⁶⁴⁷
⁶⁴⁸
⁶⁴⁹
⁶⁵⁰
⁶⁵¹
⁶⁵²
⁶⁵³
⁶⁵⁴
⁶⁵⁵
⁶⁵⁶
⁶⁵⁷
⁶⁵⁸
⁶⁵⁹
⁶⁶⁰
⁶⁶¹
⁶⁶²
⁶⁶³
⁶⁶⁴
⁶⁶⁵
⁶⁶⁶
⁶⁶⁷
⁶⁶⁸
⁶⁶⁹
⁶⁷⁰
⁶⁷¹
⁶⁷²
⁶⁷³
⁶⁷⁴
⁶⁷⁵
⁶⁷⁶
⁶⁷⁷
⁶⁷⁸
⁶⁷⁹
⁶⁸⁰
⁶⁸¹
⁶⁸²
⁶⁸³
⁶⁸⁴
⁶⁸⁵
⁶⁸⁶
⁶⁸⁷
⁶⁸⁸
⁶⁸⁹
⁶⁹⁰
⁶⁹¹
⁶⁹²
⁶⁹³
⁶⁹⁴
⁶⁹⁵
⁶⁹⁶
⁶⁹⁷
⁶⁹⁸
⁶⁹⁹
⁷⁰⁰
⁷⁰¹
⁷⁰²
⁷⁰³
⁷⁰⁴
⁷⁰⁵
⁷⁰⁶
⁷⁰⁷
⁷⁰⁸
⁷⁰⁹
⁷¹⁰
⁷¹¹
⁷¹²
⁷¹³
⁷¹⁴
⁷¹⁵
⁷¹⁶
⁷¹⁷
⁷¹⁸
⁷¹⁹
⁷²⁰
⁷²¹
⁷²²
⁷²³
⁷²⁴
⁷²⁵
⁷²⁶
⁷²⁷
⁷²⁸
⁷²⁹
⁷³⁰
⁷³¹
⁷³²
⁷³³
⁷³⁴
⁷³⁵
⁷³⁶
⁷³⁷
⁷³⁸
⁷³⁹
⁷⁴⁰
⁷⁴¹
⁷⁴²
⁷⁴³
⁷⁴⁴
⁷⁴⁵
⁷⁴⁶
⁷⁴⁷
⁷⁴⁸
⁷⁴⁹
⁷⁵⁰
⁷⁵¹
⁷⁵²
⁷⁵³
⁷⁵⁴
⁷⁵⁵
⁷⁵⁶
⁷⁵⁷
⁷⁵⁸
⁷⁵⁹
⁷⁶⁰
⁷⁶¹
⁷⁶²
⁷⁶³
⁷⁶⁴
⁷⁶⁵
⁷⁶⁶
⁷⁶⁷
⁷⁶⁸
⁷⁶⁹
⁷⁷⁰
⁷⁷¹
⁷⁷²
⁷⁷³
⁷⁷⁴
⁷⁷⁵
⁷⁷⁶
⁷⁷⁷
⁷⁷⁸
⁷⁷⁹
⁷⁸⁰
⁷⁸¹
⁷⁸²
⁷⁸³
⁷⁸⁴
⁷⁸⁵
⁷⁸⁶
⁷⁸⁷
⁷⁸⁸
⁷⁸⁹
⁷⁹⁰
⁷⁹¹
⁷⁹²
⁷⁹³
⁷⁹⁴
⁷⁹⁵
⁷⁹⁶
⁷⁹⁷
⁷⁹⁸
⁷⁹⁹
⁸⁰⁰
⁸⁰¹
⁸⁰²
⁸⁰³
⁸⁰⁴
⁸⁰⁵
⁸⁰⁶
⁸⁰⁷
⁸⁰⁸
⁸⁰⁹
⁸¹⁰
⁸¹¹
⁸¹²
⁸¹³
⁸¹⁴
⁸¹⁵
⁸¹⁶
⁸¹⁷
⁸¹⁸
⁸¹⁹
⁸²⁰
⁸²¹
⁸²²
⁸²³
⁸²⁴
⁸²⁵
⁸²⁶
⁸²⁷
⁸²⁸
⁸²⁹
⁸³⁰
⁸³¹
⁸³²
⁸³³
⁸³⁴
⁸³⁵
⁸³⁶
⁸³⁷
⁸³⁸
⁸³⁹
⁸⁴⁰
⁸⁴¹
⁸⁴²
⁸⁴³
⁸⁴⁴
⁸⁴⁵
⁸⁴⁶
⁸⁴⁷
⁸⁴⁸
⁸⁴⁹
⁸⁵⁰
⁸⁵¹
⁸⁵²
⁸⁵³
⁸⁵⁴
⁸⁵⁵
⁸⁵⁶
⁸⁵⁷
⁸⁵⁸
⁸⁵⁹
⁸⁶⁰
⁸⁶¹
⁸⁶²
⁸⁶³
⁸⁶⁴
⁸⁶⁵
⁸⁶⁶
⁸⁶⁷
⁸⁶⁸
⁸⁶⁹
⁸⁷⁰
⁸⁷¹
⁸⁷²
⁸⁷³
⁸⁷⁴
⁸⁷⁵
⁸⁷⁶
⁸⁷⁷
⁸⁷⁸
⁸⁷⁹
⁸⁸⁰
⁸⁸¹
⁸⁸²
⁸⁸³
⁸⁸⁴
⁸⁸⁵
⁸⁸⁶
⁸⁸⁷
⁸⁸⁸
⁸⁸⁹
⁸⁹⁰
⁸⁹¹
⁸⁹²
⁸⁹³
⁸⁹⁴
⁸⁹⁵
⁸⁹⁶
⁸⁹⁷
⁸⁹⁸
⁸⁹⁹
⁹⁰⁰
⁹⁰¹
⁹⁰²
⁹⁰³
⁹⁰⁴
⁹⁰⁵
⁹⁰⁶
⁹⁰⁷
⁹⁰⁸
⁹⁰⁹
⁹¹⁰
⁹¹¹
⁹¹²
⁹¹³
⁹¹⁴
⁹¹⁵
⁹¹⁶
⁹¹⁷
⁹¹⁸
⁹¹⁹
⁹²⁰
⁹²¹
⁹²²
⁹²³
⁹²⁴
⁹²⁵
⁹²⁶
⁹²⁷
⁹²⁸
⁹²⁹
⁹³⁰
⁹³¹
⁹³²
⁹³³
⁹³⁴
⁹³⁵
⁹³⁶
⁹³⁷
⁹³⁸
⁹³⁹
⁹⁴⁰
⁹⁴¹
⁹⁴²
⁹⁴³
⁹⁴⁴
⁹⁴⁵
⁹⁴⁶
⁹⁴⁷
⁹⁴⁸
⁹⁴⁹
⁹⁵⁰
⁹⁵¹
⁹⁵²
⁹⁵³
⁹⁵⁴
⁹⁵⁵
⁹⁵⁶
⁹⁵⁷
⁹⁵⁸
⁹⁵⁹
⁹⁶⁰
⁹⁶¹
⁹⁶²
⁹⁶³
⁹⁶⁴
⁹⁶⁵
⁹⁶⁶
⁹⁶⁷
⁹⁶⁸
⁹⁶⁹
⁹⁷⁰
⁹⁷¹
⁹⁷²
⁹⁷³
⁹⁷⁴
⁹⁷⁵
⁹⁷⁶
⁹⁷⁷
⁹⁷⁸
⁹⁷⁹
⁹⁸⁰
⁹⁸¹
⁹⁸²
⁹⁸³
⁹⁸⁴
⁹⁸⁵
⁹⁸⁶
⁹⁸⁷
⁹⁸⁸
⁹⁸⁹
⁹⁹⁰
⁹⁹¹
⁹⁹²
⁹⁹³
⁹⁹⁴
⁹⁹⁵
⁹⁹⁶
⁹⁹⁷
⁹⁹⁸
⁹⁹⁹
¹⁰⁰⁰
¹⁰⁰¹
¹⁰⁰²
¹⁰⁰³
¹⁰⁰⁴
¹⁰⁰⁵
¹⁰⁰⁶
¹⁰⁰⁷
¹⁰⁰⁸
¹⁰⁰⁹
¹⁰¹⁰
¹⁰¹¹
¹⁰¹²
¹⁰¹³
¹⁰¹⁴
¹⁰¹⁵
¹⁰¹⁶
¹⁰¹⁷
¹⁰¹⁸
¹⁰¹⁹
¹⁰²⁰
¹⁰²¹
¹⁰²²
¹⁰²³
¹⁰²⁴
¹⁰²⁵
¹⁰²⁶
¹⁰²⁷
¹⁰²⁸
¹⁰²⁹
¹⁰³⁰
¹⁰³¹
¹⁰³²
¹⁰³³
¹⁰³⁴
¹⁰³⁵
¹⁰³⁶
¹⁰³⁷
¹⁰³⁸
¹⁰³⁹
¹⁰⁴⁰
¹⁰⁴¹
¹⁰⁴²
¹⁰⁴³
¹⁰⁴⁴
^{1045</}

kaptak Németországból a választások finanszírozására, amelyből bizonyára a szegedi korteskedésre is jutott.

Váratlanul, pár nappal a választások előtt az SZDP és a Polgári Szabadság Párt listát kapcsolt, amely azonban ahelyett, hogy megerősítette volna esélyeiket, még saját híveik között is visszatetszést keltett, s ezért végül is felbontották az egyezséget. ^{82 85} Π

A 81 ezer 19 éven felüli szegedi lakos közül 39.705-nek volt választójoga, amely 5765-tel volt kevesebb a korábbi választásra jogosultnál. Ebből 35.969-en adtak le érvényes szavazatot, amelynek összetétele a következőképpen alakult: ^{83 86} Π

MÉP	19 636	54,6 %
Nyilaskeresztes Párt	8 009	22,3 %
Független Kisgazda Párt	2 978	8,3 %
SZDP	2 758	7,7 %
Polgári Szabadságpárt	2 588	7,1 %
Összesen:	35 969	100,0 % $\checkmark$

Szegeden a MÉP két mandátumot szerzett, s a város országgyűlési képviselői Teleki Pál és Vargha József lettek. A nyilasok egy mandátumhoz jutottak, de mivel Hubay Kálmán az egyik budapesti kerületben is győzött, szegedi mandátumát Szögi Gézának adta át. $\checkmark$

A szegedi választások lényegében hűen tükrözték a választások országos eredményét: a kormánypárt biztos fölényét, a nyilasok váratlan előretörését, s a baloldali ellenzéki pártok súlyos vereségét. Szegeden a Polgári Szabadság Párt

$\sqrt{38/a}$ - meli
ide

vesztett legtöbb szavazatot, szavatainak több, mint felét, s így eddigi mandátumát nem sikerült megtartani. Korábbi szavazóinak csaknem felét veszítette el a szociáldemokrata párt is, bár már az előző választásokon sem sikerült képviselőt küldenie a képviselőházba. A Kisgazda Párt ugyan elkönyvelhetett némi sikert magának, de ez mégsem volt elég a képviselői mandátum megszerzésére. A kormánytól balra álló pártok ~~elvérték a kormányt a Baloldali Párttal~~ egymást is polarizálva, deffenzívába szorítva vették fel Szegeden is a választási harcot a szélsőjobboddallal. Ez - Teloki elképzelésétől eltérően - helyileg sem a kormánypártnak kedvezett - hiszen gyakorlatilag csupán megtartotta szavazói számát - hanem a szélsőjobboddalt erősítette.

J E G Y Z E T E K

- 1 A kérdésre részletesen lásd Magyarország története.
8.k. Főszerkesztő Ránki György. Akadémiai Kiadó, Budapest,
1976. 913-1002. 1.
- 2 Sipos Péter: Imrédy Béla és a Magyar Megújulás Pártja.
Akadémiai Kiadó, Budapest, 1970. 14. 1.
- 3 Délmagyarország, 1937. április 18.
- 4 CsmL Közgy.jkv. 1939. március 29., valamint Nemzetőr,
1940. március 18.
- 5 Délmagyarország, 1937. december 7.
- 6 PI Arch. 658.f. 6/296. 6.e. 1938.
- 7 Délmagyarország, 1938. február 6.
- 8 Délmagyarország, 1937. július 13.
- 9 Uo.
- 10 Délmagyarország, 1937. február 25. és március 17.
- 11 Délmagyarország, 1937. április 24.
- 12 Délmagyarország, 1938. november 25.
- 13 Délmagyarország, 1937. szeptember 28.
- 14 Délmagyarország, 1939. november 4.
- 15 Délmagyarország, 1938. március 27.
- 16 Délmagyarország, 1939. június 4.
- 17 Délmagyarország, 1939. január 13.
- 18 Délmagyarország, 1939. július 30.
- 19 Délmagyarország, 1937. január 23.

- 20 A szélsőjobboldali mozgalmak történetét részletesen tárgyalja Laczkó Miklós: Nyilasok, nemzetiszocialisták c. munkája. Kossuth Könyvkiadó, 1966.
- 21 Délmagyarország, 1936. december 22. és december 31.
- 22 Délmagyarország, 1937. február 25. és 26.
- 23 PI Arch. 658.f. 5/198. é.e. 1938. március 13.
- 24 PI Arch. 651.f. 7.cs. 1938. február 25. és szeptember 23.
- 25 VDCSMNT 1919-1944. 302.sz. irat. 594. 1.
- 26 GsmL Főisp. biz.ir. 1939. 23.sz.
- 27 Bővebben lásd A.Sajti Enikő: A munkásság bérharcai és küzdelme a Hivatásszervezet ellen Szegeden. Acta Universitatis Szegediensis de Attila József nominatae. Acta Historica LIIII. Szeged, 1973. 83-93. 1.
- 28 GsmL Áll.rend.szeg.kap.ir. 1937. II.22.
- 29 PI Arch. 666.f. XVII. 1937. I.32., valamint Délmagyarország, 1937. szeptember 16.
- 30 PI Arch. 651.f. 2. é.e. 1936-7-9388. 11.1. Az iratot közli VDCSMNT 1919-1944. 265. sz.irat. 531-532. 1.
- 31 PI Arch. 665.f. 73/12. é.e. 1937. február 27.
- 32 VDCSMNT 1919-1944. 276.sz. irat. 547-548. 1.
- 33 PI Arch. 658.f. 296. Hozgalmi tevékenységi napló. 1937. január 17-24.
- 34 PI Arch. 665.f. 73/12. é.e. 1937. február 27.
- 35 Délmagyarország, 1936. november 5.
- 36 PI Arch. 666.f. 1936. I.9.
- 37 PI Arch. 658.f. 6/296. é.e. 1937.augusztus 9., valamint Délmagyarország, 1937. július 17., 18.

- 38 VDCSMMT 1919-1944. 286/c. sz. irat. 567-569. 1.
- 39 Statisztikai Zsebkönyv, 1938. 129. 1.
- 40 Berend T.Iván - Ránki György: Magyarország gyáripára a második világháború előtt és a háború időszakában 1933-1944. Akadémiai Kiadó, Budapest. 1958. 259. 1.
- 41 CsmL Áll.rend.szeg.kap.ir. IX/19/1939.
- 42 VDCSMMT 1919-1944. 286/b. sz.irat, 566. 1., valamint 288.sz. irat, 571. 1.
- 43 PI Arch. 658.f. 6/296. 6.e. 1937. január 17-24., valamint 1937. december 10.
- 44 VDCSMMT 1919-1944. Serfőző Lajos bevezető tanulmánya. 37.1.
- 45 Délmagyarország, 1938. december 29.: VDCSMMT 1919-1944.
- 46 Délmagyarország, 1937. május 20. 261 a.,b.sz.iratok.522-524.1.
- 47 Salamon Konrád: A Márciusi Front. Értekezések a történeti tudományok köréből. 92. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1980. 54-55. 1.
- 48 Laczkó Miklós: A magyar politikai-ideológiai irányzatok átalakulása az 1930-as években. Válságok - választások. /Történeti tanulmányok a két háború közötti Magyarországról./ Gondolat, Budapest, 1975. 332-333. 1.
- 49 Varga László: Szociális reform és hivatásrendiség. Budapest, 1941. 20. 1.
- 50 A Hivatásszervezet országos történetére lásd Csépányi Dezső: A hivatásszervezet története 1938-1939 c. munkáját. Acta Universitatis Szegediensis de Attila József nominatae Sectio Scientiae Socialismi. Tomus XI. Szeged, 1973. 3-27. 1.A szervezet szegedi tevékenységét A.Sajti

- Enikő: A munkásság bérharcai és küzdelme a Hivatás-szervezet ellen Szegeden 1936-1939 c. tanulmánya tárgyalja. Acta Historica LIII. Szeged, 1975. 93-98. 1.
- 51 CsmL Főisp.ir. 1937. 735.sz. Az iratot közli: VDCSMMT 1919-1944. 280.sz. irat. 552-555. 1.
- 52 CsmL Főisp.ir. 1937. 735.sz.
- 53 PI Arch. 658.f. 6./296. ő.e. 1938. december 27.; valamint CsmL Áll.rend.szeg.kap.ir. VII.27., 31., 1938.
- 54 CsmL Áll.rend.szeg.kap.ir. I. 11. 1939., valamint Főisp. ir. 1939. 537.sz.
- 55 PI Arch. 658.f. 6/296. ő.e. 1938. december 20.
- 56 Szegedi Új Nemzedék, 1938. november 8.
- 57 PI Arch. 658.f. 5/296.ő.e. 1938. november 10.
- 58 Uo. Összefoglaló jelentés április hónapról.
- 59 Képviselőházi Napló, XX.kötet. 1938.november 12. 272. 1.
- 60 Magyarország, 1938. november 18.
- 61 PI Arch. 658.f. 6/296. ő.e. 1938. december 10.
- 62 VDCSMMT 1919-1944. 305.sz. irat. 598-601. 1.
- 63 PI Arch. 658.f. 6/298.ő.e. 1939. január 24.
- 64 Délmagyarország, 1939. január 31.
- 65 CsmL Főisp.biz.ir. 1939. 17.sz.
- 66 A.Sajti Enikő: Az SZDP és a jobboldal küzdelme az 1939-es választások előtt Szegeden. Tanulmányok Csongrád megye történetéből 1919-1945. Szeged, 1977. 91. 1.
- 67 PI Arch. 658.f. 6/298. ő.e. 1939. január 24.
- 68 PI Arch. 658.f. 6/298. ő.e. 1938. december 27.
Az iratot közli VDCSMMT 1919-1944. 308.sz.irat. 604-608. 1.

- 69 CsmL Áll.rend.szeg.kap.ir. XII.7. 1939.
- 70 PI Arch. 658.f. 6/269. 6.e. 1937. június 8.
- 71 Pintér István: Szélsőjobboldali nacionalista csoport az MSZDP-ben 1938-1939 fordulóján. Párttörténeti Közlemények, 1976. 1.sz. 31-70. 1.
- 72 VDCSMMT 1919-1944. 307.sz. irat. 603-604. 1.
- 73 Délmagyarország, 1939. május 11., 12.
- 74 CsmL Áll.rend.szeg.kap.ir. V.10. 1939.
Az iratot kivonatossan közli VDCSMMT 1919-1944. 319.sz. irat. 629-630. 1.
- 75 CsmL Áll.rend.szeg.kap.ir. V.7. 1939.
- 76 CsmL Polgm.ir. 1939. 21.070.sz.
- 77 CsmL Áll.rend.szeg.kap.ir. V.12. 1939.
- 78 CsmL Főisp.biz.ir. 1939. 85.sz.
- 79 Uo.
- 80 CsmL Főisp.biz.ir. 1939. 84.sz.
- 81 Délmagyarország, 1939. május 27.
- 82 CsmL Áll.rend.szeg.kap.ir. V.26. 1939.
- 83 Délmagyarország, 1938. augusztus 7., valamint 1939. május 31.